

KULTURNÍ GEOGRAFIE

Jazyk

Jazyk

- Jazyk je primární složkou kultury
- jde o „soustavu dorozumívacích prostředků znakové povahy“, která je zpravidla primárně vyjádřená zvuky a druhotně grafickými značkami (písmem)
- Patří také k nejdůležitějším prvkům stanovení kulturní identity
- Zpravidla je pokládán za základní „pojící“ znak národa, který je předpokladem i základním stavebním kamenem jeho soudržnosti
 - I proto se některé národy / státy snaží manipulovat s jazykem, jeho označením, písmem, někdy dokonce záměrně i s jeho stavbou
- Ze všech kulturních znaků je nejlépe identifikovatelný a také „nejobjektivnější“

Jazyk

- **Kodifikovaný / spisovný jazyk** je forma jazyka, která plní vyšší společenské funkce (použití na úřadech, ve „vyšší“ kultuře, školství, psaném projevu, apod.), v praxi bývá cíleně regulována a kultivována
 - Např. „puristická“ hnutí (čeština x polština, rumunština, finština x estonština), zákony na ochranu jazyka, normy pravopisu, apod.
 - Někdy natolik konzervativní, že neplní funkci dorozumívacího prostředku běžné komunikace (spisovná čeština x obecná čeština)
- Hovorový jazyk je forma používaná jednotlivci, v praxi bývá vlivem školní výuky, migrací, médií apod. přibližována ke kodifikovanému jazyku
- **Dialekt** je v určité míře ustálená podoba národního jazyka používaná v určitém území
 - Nivelizují se dialekty?
- Hranice jazyka a dialektu je velmi vágní, podléhá politickým, kulturním, lingvistickým i historickým souvislostem:
 - Např. v Itálii jsou za dialekty považovány i formy hovorového jazyka, které jsou vzájemně prakticky nesrozumitelné
 - Ve slovanských jazycích je naopak častá nebo dokonce plná srozumitelnost i mezi odlišnými kodifikovanými jazyky

... spisovný a hovorový jazyk

Mezi jazyky není ostrá hranice

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i trebaju jedna prema drugima postupati u duhu bratstva.

CHORVATŠTINA

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svešću i treba jedni prema drugima da postupaju u duhu bratstva.

SRBŠTINA

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i treba da jedno prema drugome postupaju u duhu bratstva.

BOSENŠTINA

Mezi jazyky není ostrá hranice

DÁNŠTINA

Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i en broderskabets ånd.

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.

NORŠTINA

Bokmål

NORŠTINA

Nynorsk

Alle menneske er fødde til fridom og med same menneskeverd og menneskerettar. Dei har fått fornuft og samvit og skal leve med kvarandre som brør.

Jazyk zkoumá řada věd ...

- Primárně se jazyky zabývá lingvistika, kterou ale spíše než rozšíření jazyků zajímá jazyková stavba – zvuková (fonetika), mluvnická (gramatika), slovní zásoba (lexikologie, etymologie), významová stránka (sémantika), rozvrstvení jazyka podle individuálního způsobu použití (stylistika)
- tyto stránky mohou mít „kulturní“ přesah (např. v Indonésii „demokratická“ indonéština (nemá vykání), „nedemokratická“ javánština (několik gramaticky odlišných způsobů vyjádření nad- a podřízenosti)

javánština

- Javánština má 3 odlišné styly podle sociálního kontextu, které se liší slovní zásobou, gramatickými pravidly a dokonce i intonací a výslovností (podobné je to i v korejštině, japonštině a některých dalších jazycích)
 - *Ngoko* – neformální styl mezi přáteli a blízkými příbuznými, případně ze strany výše postaveného k níže postavenému (starší ⇒ mladší, šéf ⇒ podřízený)
 - *Madya* – střední styl, když není možné určit společenskou pod- / nadřazenost (např. při otázce na ulici k náhodnému chodci)
 - *Krama* – formální styl, obdoba vykání, používáno při oficiálních příležitostech a při hovoru níže postavených k výše postaveným
- Každá styl má ještě „pokornou“ (*krama andhap*), „oslavnou“ (*krama inggil*) a neutrální formu. První se používá při hovoru o sobě, druhá při hovoru o osobě s vyšším statutem.

javánština

- Příklad: věta „Mám hlad.“
- Ngoko: ***Aku arep mangan.***
- Madya: ***Kula ajeng nedha.***
- Krama: ***Kula badhé nedha.*** (neutrálně)
- ***Dalem badhé nedha.*** („pokorně“)
- Nebo kladná odpověď na otázku „Máš/Máte hlad?“:
- Níže postavenému: ***Iya, aku kersa dhahar.***
- Níže postavenému, ale bez zdůraznění vlastní nadřízenosti: ***Iya, aku arep mangan.***
- Shodně společensky postavenému: ***Inggih, kula badhé nedha.***

Lingvistická geografie

- „jazykový zeměpis“ zkoumá prostorové rozšíření jazyků a dialektů

Jazyková rodina

- Většina jazyků je roztríděna do **jazykových rodin**.
- jazyková rodina je fylogenetickou jednotkou: všechny jazyky v ní obsažené mají společného předchůdce (prajazyk).
- jazykové rodiny se dále člení na menší jednotky, které se obvykle nazývají „větve“ (i větve mají svůj prajazyk)
- Prajazyk zpravidla není znám přímo (písmo a schopnost písemně zaznamenat jazyk je mnohem mladší, než jazyk), může ale být rekonstruován.
- Např. rekonstruovatelný prajazyk indoevropské jazykové rodiny je praindoevropština, prajazyk románské větve je latina
- Počet jazykových rodin na světě se pohybuje okolo 140, většina z nich ale patří k různým indiánským jazykům a jazykům domorodců v Austrálii a Oceánii.

Praindoevropština (vlevo)

□ To rēks éh₁est. So ṅputlos éh₁est. So rēks súhnum éwel(e)t. Só tós(j)o ḡ^heutérṃ (e)prksket: "Súh_xnus moi ḡ^hṅ₁jotām!" So ḡ^heutēr tom réḡṃ éweuk^wet: "Ih_xgeswo deiwóm Wérunom". So rēks deiwóm Wérunom h₄úposesore nu deiwóm (é)ih_xgeto. "klud^hí moi, ph_ater Werune!" Deiwós Wérunos km̄ta diwós ég^weh_at. "K^wíd welsi?" "Wélmi sú_xnum." "Tód h₁éstu", wéuk^wet loukós deiwos Werunos. Rēḡós pótnih_a súhnum gegonh₁e.

□ Žil byl jeden král. Byl bezdětný. Chtěl mít syna. Požádal kněze: „Zařid', aby se mi narodil syn!". Kněz řekl králi: „Modli se k bohu Werunovi!". Král vzhlédl k bohu Werunovi, aby se k němu pomodlil. „Vyslyš mne, otče Werune!". Bůh Werunos sestoupil z nebe. "Co ode mne chceš?". "Chci mít syna". „Staň se", řekl bůh Werunos. Králova manželka porodila syna.

Jiná členění

- Vedle genetické klasifikace existuje i jazyková typologie (z hlediska struktury slov a vět):
 - **Jazyky izolační** (gramatická struktura se vyjadřuje pomocnými slovy, hlavně předložkami, vlastní slova jsou neměnná (angličtina), v **amorfním typu** pak neexistují ani pomocná slova a všechny gramatické kategorie se vyjadřují slovosledem (v těchto jazycích jsou většinou slova jednoslabičná a důležité pro odlišení významu jsou tóny – např. vietnamština, částečně i čínština)
 - **Jazyky aglutinační** (gramatické vztahy vyjadřují předponami a příponami (každá z nich má ale jen jeden gramatický nebo větný význam a mohou se hromadit, kořen slova se nemění – např. uralské a altajské jazyky). Někdy vyjadřují přípony i větné funkce, takže jedno slovo v takovém jazyce odpovídá celé větě v jiných jazycích (tzv. **polysyntetické jazyky**)
 - **Jazyky flektivní** (předpony a přípony vyjadřují více gramatických funkcí naráz, ale jsou i nositelem významu závodník, podvodník, úvodník – např. slovanské jazyky)
 - **Jazyky introflektivní** (afixy se vkládají do kořene – afroasijské, amharština, apod.)

Čuangština

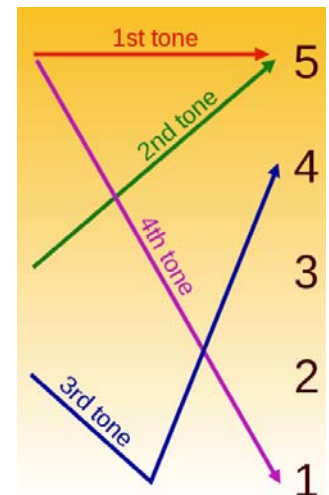
- Boux boux ma daengz lajmbwn couh miz cwyouz, cinhyenz caeuq genzli bouxboux Bingzdaengj. Gyoengq vunz miz lijsing caeuq liengzsim, wngdang daih gyoengq de lumj beixnuengx ityiengh.

Čuangština

- Boux boux ma daengz lajmbwn couh miz cwyouz, cinhyenz caeuq genzli bouxboux Bingzdaengj. Gyoengq vunz miz lijning caeuq liengzsim, wngdang daih gyoengq de lumj beixnuengx ityiengh.

Foneticky

□ po₂₄ u₄₂ po₂₄ u₄₂ ma₂₄ tæŋ₃₁ la₅₅ mbɯn₂₄
ʃo₂₄ u₃₃ mi₃₁ ʃɯ₂₄ jo₂₄ u₃₁, ʃin₃₃ jen₃₁ ʃæu₃₅
ken₃₁ li₂₄ po₂₄ u₄₂ po₂₄ u₄₂ piŋ₃₁ tæŋ₅₅.
kjo₂₄ eŋ₃₅ vun₃₁ mi₃₁ li₅₅ siŋ₂₄ ʃæu₃₅
li₂₄ eŋ₃₁ sim₂₄, ɯŋ₂₄ taŋ₂₄ tai₃₃ kjo₂₄ eŋ₃₅ te₂₄
lum₅₅ pei₄₂ nu₂₄ eŋ₄₂ i₂₄ tji₂₄ eŋ₃₃.

Eskymáçtina

Aaqqissuusaanermik iluarsaaqqinneq - Windows Internet Explorer

http://www.nanoq.gl/Emner/Landsstyre/Til_kommunerne/Strukturreformen/Kommuneinddeling%20%20grafisk%20udgave.aspx

Soubor Úpravý Zobrazit Oblíbené položky Nástroje nápověda

ICQ [mmunications/technology-syllabics.php] Hledat [www.itk.ca/communications/technology-syllabics.php]

HERITAGE Search Frukal Web Site My Inbox English

Aaqqissuusaanermik iluarsaaqqinneq Domů Informační kanály (0) Tisk Stránka Nástroje

Aaqqissuusaaneq Attavissat Tusarniaavik Saqqummersitani ujaasigit Inatsisit Ujaasigit Sitemap

NANOQ KALAALLIT NUNAANNI NAMMINERSORLUTIK OQARTUSSAT GRØNLANDS SELVSTYRE

Naalakkersuisut Ujagaq allaguk

INNUTTAASUNUT INUUSSUTISSARSITUIT INATSISARTUT **NAALAKKERSUISUT** NUTAARSIASSAT KALAALLIT NUNAAT

Uaniippitit: Saqqaa Naalakkersuisut Kommunenut Aaqqissuusaanermik iluarsaaqqinneq Aaqqissuusaanermik iluarsaaqqinneq

Naalakkersuisut
Kommunenut
Aaqqissuusaanermik iluarsaaqqinneq
Namminersornerullutik Oqartussani allaffisormikkut suleqatigiissitaq
Aaqqissuusaanermik iluarsaaqqinneq
Kommuninik kattussuussineq
Naalakkersuisut
Inatsisartut ataatsiminnerinit
Nittartakkat allat attuumassutilit
Inuit oqartussaaqataanerat
Suliassanik nuusuineq
Ikaarsaanermi ataatsimitalat kommunalbestyrelsillu nutaat
Aaqqissuusaanermut Isumalioqatigiissitaq
Piffissap ingerlanerani pilersaarut

Aaqqissuusaanermik iluarsaaqqinneq

Immikkoortoq manna pisortat ingerlatsinerata aaqqissuussuuteqqinneqarnissaanik suliniutit - tassa Namminersornerullutik Oqartussat kommunillu akornanni nammagassanik suliassanillu agguataarinnik kommunillu siunissami aaqqissuusaanissaat - pillugit paasisutissanik ilioraaffiussaaq.

2009-imiit nunap kommuninut aggornera taamaalissaaq killeqarfiit ungaliliusut maanna atuuttut qanorlu katitigaanissamik kissaatigisat najoqqutarissagaanni. Kommunertaassat aqqi utaqqisaannaagallarpit. Atit killeqarfiillu 2008-mi aalajangersarneqassaput kommunit aggornerinik inatsisissaaq aqutsinermullu inatsisissaaq Inatsisartuni suliarineqarpata.

Avannaa Nord

Nuna allanngutsaalluagaaq
Grønlands nationalpark

Internet 100%

Start Total Comma... ICQ Aaqqissuusa... Microsoft Pow... Adobe Acrobat... UIS CS Type to search 12:05

Eskymáçtina

□ **Marlunngornermi 24. oktober 2006-imi nal. 13.00-14.00 arfinilissaanik Naalakkersuisut ataatsimiittarfianni ataatsimiinnissami ullormut oqaluuserisassat**

Helle Bork Larsen Indenrigsministeriap Aqutsinermut allaffianeersoq Nuummut piffissami 23-miit 27. oktoberimi tikeraarsarneqarsimavoq. Hellep Namminersornerullutik Oqartussanik ataatsimee-qateqarnissaanik pilersaarut ilanngunneqarpoq. Aaqqissugaanermut ataatsimiititamik aamma Aqutsinermut allaffimmik ullormi 21. augustimi ataatsimeeqateqarnissaq aaqqissuunneqarpoq, kisianni aaqqissugaanermik iluarsartuusseqqinnissaq pillugu suliassanut ataatsimiititaliaagallar-tumiit arlariinnik apeqquteqaateqartoqarnera pissutigalugu nunami namminermi pissutsinut allaffiup Helle isumaqatigiissuteqarfiginiarpaa ataatsimiinnerup ilaa (affangajaata missaa) atorneqassasoq apeqquterpassuarnut akissutissatut siunnersuutinik misissuinissamut. Peter S. Olsenip Hans Enoksen Qaanaamut angalaqatigaa, taamattumillu nunami namminermi pissutsinut allaffik Dorte Bangimit, Hans-Erik Bressonimit aamma Leif Scharlingimit sinniisuuffigineqassaaq.

Jazykový „zeměpis“

- V geografii se pracuje hlavně s genetickými klasifikacemi jazyků („sdružují“ jazyky se stejným základem, lze sledovat jednak jejich vývoj a diferenciaci, jednak jejich distribuci v prostoru)
- Vývojový strom štěpení původních „prajazyků“ jazykové rodiny může naznačit příbuznost / směry migrací / období ztráty kontaktu, ale i řadu jiných okolností (např. klimatické podmínky v původním areálu prajazyka, způsob obživy, úroveň materiální kultury, apod.)

Srovnajte:

leden	siječanj	prosinec	koložeg	sičen'	styczeń
únor	veljača	svečan	sečko	ljutyj	luty
březen	ožujak	sušec	cutar	berezen'	marzec
duben	travanj	mali traven	treven	kviten'	kwiecień
květen	svibanj	veliki traven	kosar	traven'	maj
červen	lipanj	rožnik	žetvar	červen'	czerwiec
červenec	srpanj	mali srpan	zlatec	lypen'	lipiec
srpen	kolovoz	veliki srpan	žitar	serpen'	sierpień
září	rujan	kimavec	grozdober	veresen'	wrzesień
říjen	listopad	vinotok	listopad	žovten'	październik
listopad	studenj	listopad	studen	lystopad	listopad
prosinec	prosinac	gruden	snežnik	hruden'	grudzień

Srovnajte:

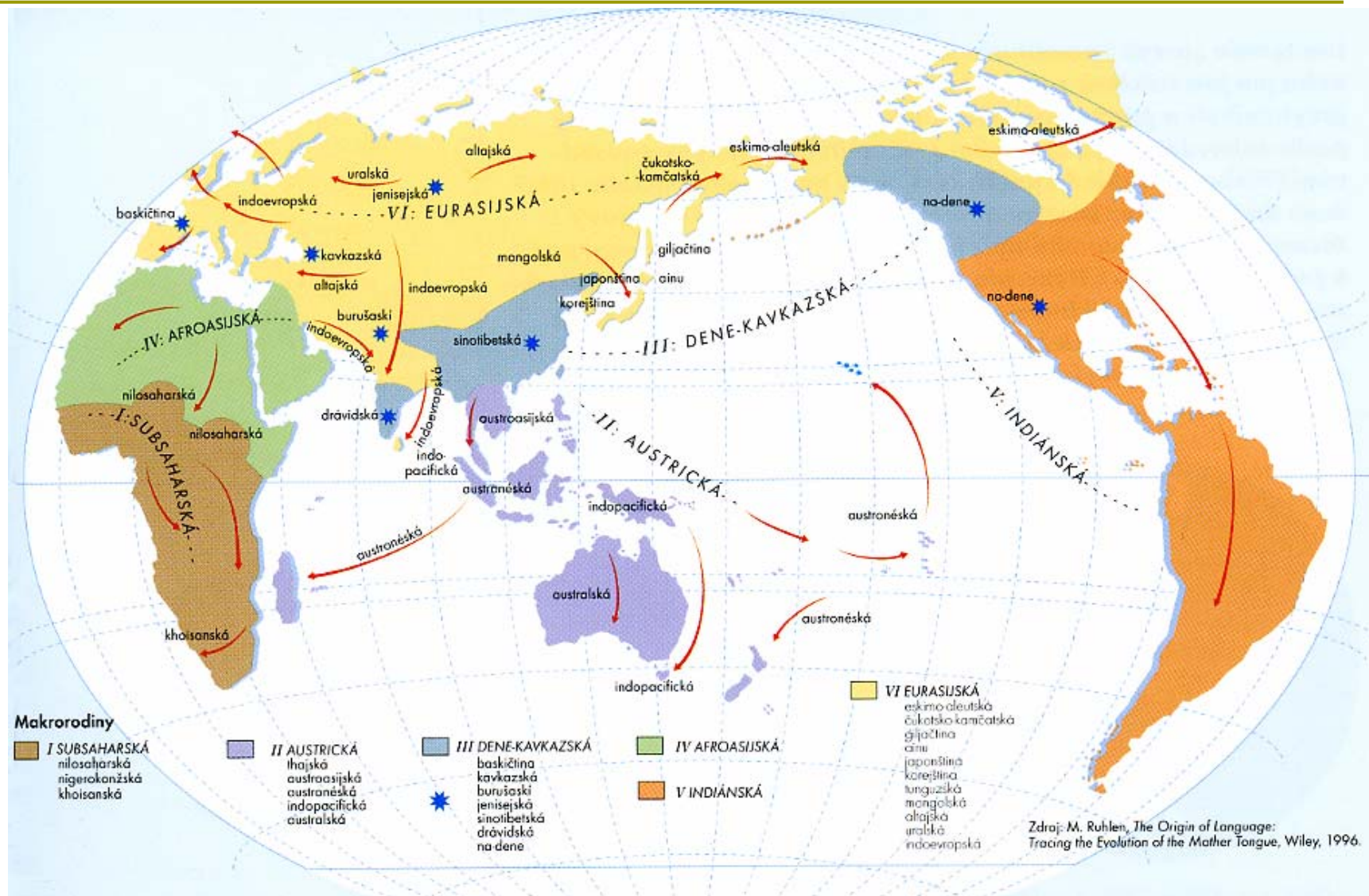
leden	siječanj	prosinec	koložeg	sičen'	styczeń
únor	veljača	svečan	sečko	ljutyj	luty
březen	ožujak	sušec	cutar	berezen'	marzec
duben	travanj	mali traven	treven	kviten'	kwiecień
květen	svibanj	veliki traven	kosar	traven'	maj
červen	lipanj	rožnik	žetvar	červen'	czerwiec
červenec	srpanj	mali srpan	zlatec	lypen'	lipiec
srpen	kolovoz	veliki srpan	žitar	serpen'	sierpień
září	rujan	kimavec	grozdober	veresen'	wrzesień
říjen	listopad	vinotok	listopad	žovten'	październik
listopad	studen	listopad	studen	lystopad	listopad
prosinec	prosinac	gruden	snežnik	hruden'	grudzień

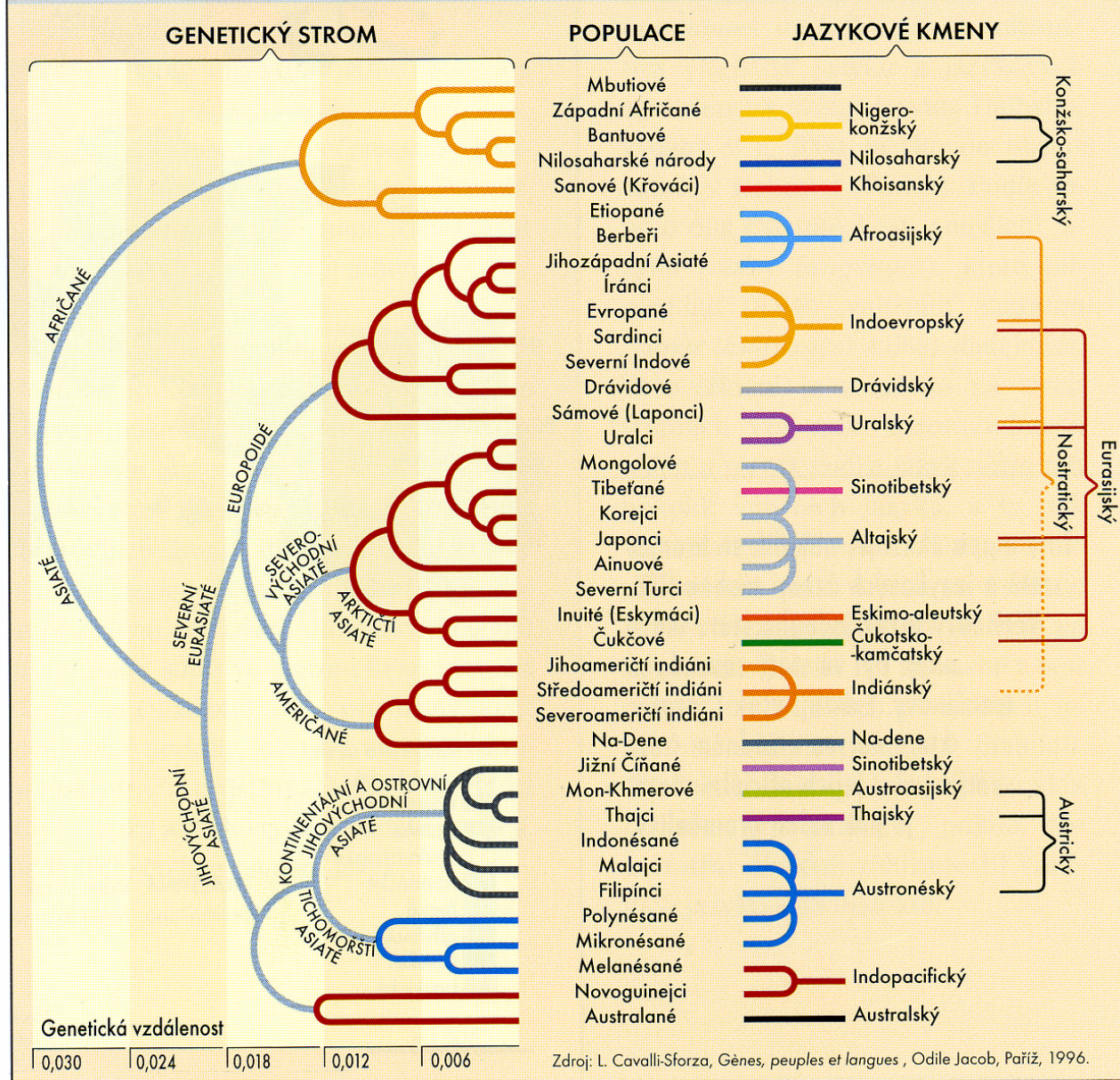
„Makrorodiny“?

- Jazykových rodin je podle různých členění cca 90
- Existují teorie, že je lze sdružit do několika „makrorodin“ – fyl
- Zřejmě jedno – **eurasijské fylum** – tvoří indoevropské jazyky, uralo-altajské a některé další severoasijské a severoamerické
- Toto fylum překrylo v minulosti zhruba na stejné ploše existující **dene-kavkazské fylum** (z něj se zachovaly jen ostrůvky)

Šíření makrorodin

MOŽNÉ VZTAHY MEZI JAZYKOVOU A GENETICKOU PŘÍBUZNOSTÍ

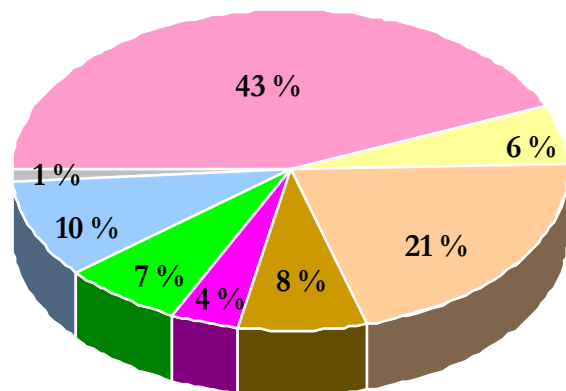

Kolik je jazyků?

□ 2 přístupy:

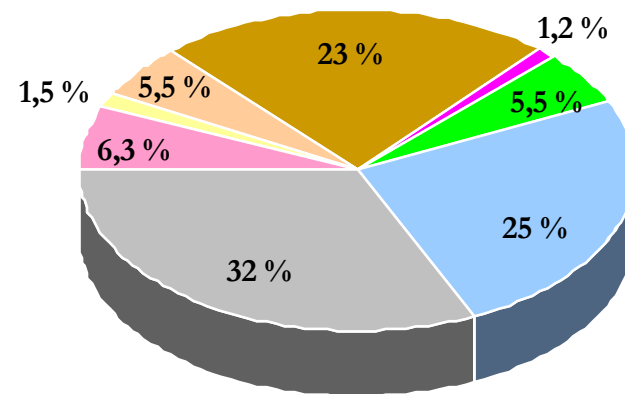
- Databáze *Ethnologue* (od 1915 každé cca 4 roky) uvádí cca 6700 jazyků
- *The Linguasphere Register of the World's Languages and Speech Communities* Davida Dalbyho (2000) uvádí 4994 „vnějších“ jazyků, členěných na 13 840 „vnitřních“ jazyků a 8881 dialektů

Počet mluvčích

Jazykové rodiny

- indoevropská
- uralo-altajská
| ■ sinotibetská |
| ■ austrická |
| ■ drávidská |
| ■ afroasijská |
| ■ africké |
| ■ jiné |

Počet jazyků podle rodin

Ethnologue

194

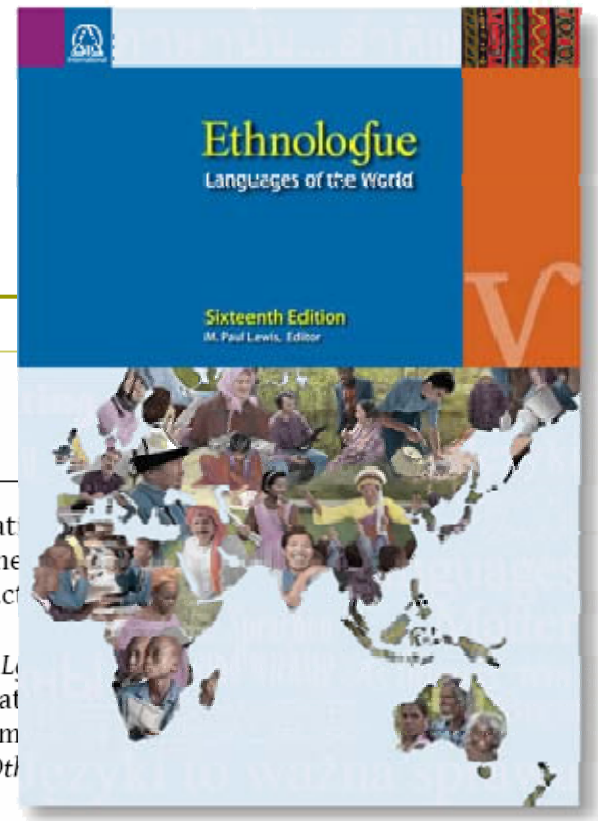
Ethnologue

Sine, Dyegueme (Gyegem), Niominka. The Niominka and Serere-Sine dialects mutually inherently intelligible. *Lg Use*: Official language. National language. *Lg Dev*: Literacy rate in L1: Below 1%. *Bible*: 2008. *Writing*: Arabic script. Latin script. *Other*: 'Sereer' is their name for themselves. Traditional religion, Muslim, Christian. *Map*: 725:28.

Soninke [snk] (Marka, Maraka, Sarahole, Sarakole, Sarangkolle, Sarawule, Serahule, Serahuli, Silabe, Toubakai, Walpre). 250,000 in Senegal (2007 LeClerc). North and south of Bakel along Senegal River. Bakel, Ouaoundé, Moudéri, and Yaféra are principal towns. *Dialects*: Azer (Adjer, Aser), Gadyaga. *Lg Use*: Official language. National language. Also use French, Bambara [bam], or Fula [fub]. *Lg Dev*: Literacy rate in L1: Below 1%. *Other*: The Soninke trace their origins back to the Eastern dialect area of Mali (Kinbakka), whereas the northeastern group in Senegal is part of the Western group of Mali (Xenqenna). Thus, significant differences exist between the dialects of the 2 geographical groups of Soninke in Senegal. Muslim. See main entry under Mali. *Map*: 725:29.

Wamey [cou] (Conhague, Coniagui, Koniagui, Konyagi, Wamei). 18,400 in Senegal (2007), decreasing. Population total all countries: 23,670. Southeast and central along Guinea border, pockets, usually beside Pulaar [fuc]. Also in Guinea. *Class*: Niger-Congo, Atlantic-Congo, Atlantic, Northern Eastern Senegal-Guinea Tenda. *Lg Use*: Neutral

(1998). Ethnic population based. *Dialects*: Seychellois Creole [mfe] are relatively distinct from Réunion Creole [rcf]. *Lg Use*: All domains. Positive attitude in schools. Radio program. *Writing*: Latin script. *Other*

Sierra Leone

Republic of Sierra Leone. 5,586,000. National or official language: English. Literacy rate: 15%. Immigrant languages: Greek (700), Yoruba (3,800). Also includes languages of Lebanon, India, Pakistan, Liberia. Information mainly from D. Dalby 1962; TISSL 1995. Blind population: 28,000 (1982 WCE). Deaf institutions: 5. The number of individual languages listed for Sierra Leone is 25. Of those, 24 are living languages and 1 is a second language without mother-tongue speakers. See map on page 726.

Bassa [bsq]. 5,730 in Sierra Leone (2006). Freetown. *Other*: Traditional religion. See main entry under Liberia.

Bom [bmf] (Bome, Bomo, Bum). 5,580 (2006), decreasing. Along Bome River. *Class*: Niger-Congo, Atlantic-Congo, Atlantic Southern Mel Bullom-Kissi Bullom Northern

Vnější / vnitřní jazyk, dialekt

- Toto členění je založeno nikoliv na formálních znacích, nebo na „subjektivním vnímání“ hranic jazyka, ale na stupních vzájemné srozumitelnosti:
 - „vnější“ jazyky (*outer languages*) si nejsou vzájemně srozumitelné
 - „vnitřní“ (*inner languages*) jsou převážně vzájemně srozumitelné, ale jasně vymezené k jiným vnitřním jazykům
 - Dialekty jsou pak ještě „podrobnějším“ členěním vnitřních jazyků
- Příklad: vnější „srbochorvatský“ jazyk má 9 vnitřních jazyků (3 spisovné, 6 regionálních), jeden z vnitřních jazyků – srbština – má 9 dialektů

Dialekty čínštiny

- Čínština jako nejrozšířenější jazyk světa (1,2 mld. mluvčích) má řadu územních variant
- Ty jsou tradičně označovány jako „dialekty“, přestože jsou vzájemně zcela nesrozumitelné
- Hlavní variantou považovanou za „vlastní čínštinu“ je mandarínská čínština ze severu (pchu-tchung-čua, tj. „obecný jazyk“) – tu používá přes 800 mil. mluvčích
- dialekt wu má 100 mil. mluvčích, jüe (kantónština) 70 mil. mluvčích
- V psaném projevu se používá pouze „obecný jazyk“ – resp. psaná forma dialektů a spisovného jazyka je totožná

Převzato z: BRETON, R. (2003): Atlas jazyků světa, str. 17

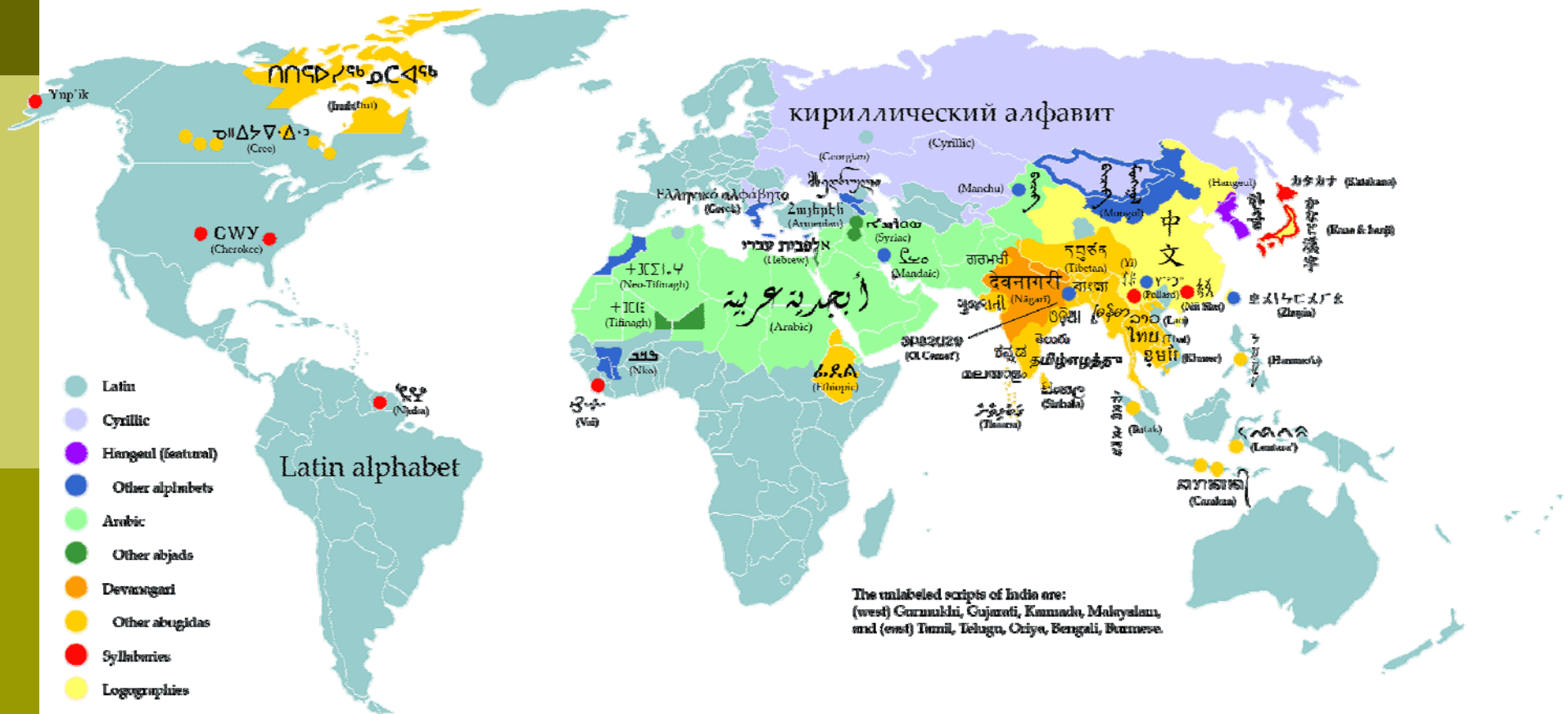
Další komunikační systémy

- Vedle přirozeného jazyka jsou pro komunikaci používány i další systémy, které ani nemusí mít zvukovou podobu – např. zrakovou, gestuální, hmatovou

Písmo

- Písmo je primárně grafické zachycení zvukové stránky jazyka
- V praxi jde o 3 základní typy písma:
 - Logografická – 1 písmeno reprezentuje jedno slovo (např. čínské písmo), často se vyvinulo z obrázkového písma
 - Sylabická – 1 písmeno reprezentuje 1 slabiku (např. japonská abeceda kana)
 - Alfabetická – 1 písmeno reprezentuje (přibližně) jeden foném (souhlásku, samohlásku)
 - Korejské písmo (ještě menší jednotky než fonémy)
- V praxi jde často o jistý mix: např. čeština má alfabetické písmo, ale používá i logogramy: 1, 2, 3, 4, 5, 6, ..., %, ±, §, €, fl

Používaná písmena

Logografická písma

- Logogram je jediný napsaný znak, který reprezentuje kompletní gramatické slovo.
- Nevýhody: pro zaznamenání jazyka je třeba velké množství logogramů, které se musí čtenáři naučit nazpaměť
- Výhody: čtení je rychlejší, v písmu mohou být srozumitelné i jazyky, jejichž zvuková stránka je vzájemně nesrozumitelná (čínština a její dialekty)
 - Příklad: logogram „1 2345 876“ je plně srozumitelný v anglickém, českém i ruském textu, přestože čtení je rozdílné
- jediné přežívající moderní logografické písmo je **čínské**, jehož znaky jsou použity v modifikované formě i v japonštině, dříve též v korejštině, vietnamštině a v jiných východoasijských jazycích.

Jak se lze naučit logografické písmo?

- Ve skutečnosti je učení usnadněno častým skládáním a kombinací prvků:

木

mù – strom

林

lín – háj, lesík

森

sēn – les

日

rì – slunce

月

yuè – měsíc

明

míng – jasný, zářící

Jak se lze naučit logografické písmo?

- Případně použitím radikálů (naznačují význam) + znaku pro fonetickou složku:

河

hé

řeka

湖

hú

jezero

流

liú

potok

冲

chōng

tok

滑

huá

kluzký

Např. v 冲:

- levá část (obrázek kapající vody) naznačuje význam („něco s vodou“),
- pravá výslovnost (中 zhōng – střední – tj. „něco, co se vyslovuje podobně jako zhōng“)

Sylabická písma

- Jsou spíše raritní – písmo jazyka cree, cherokee, částečně japonština (ta kořeny slov píše čínským písmem, přípony a předpony a cizí slova slabičně)
- Možné jen u jazyků s omezeným počtem slabik (japonština jich má 50–60, angličtina několik tisíc)

Hiragana a katakana

Vowels					Youon		
あ a	い i	う u	え e	お o			
か Ka	き Ki	く Ku	け Ke	こ Ko	きゃ Kya	きゅ Kyu	きょ Kyo
さ Sa	し Shi(Si)	す Su	せ Se	そ So	しゃ Sha(Sya)	しゅ Shu(Syu)	しょ Sho(Syo)
た Ta	ち Chi(Ti)	つ Tsu(Tu)	て Te	と To	ちゃ Cha(Cya)	ちゅ Chu(Cyu)	ちょ Cho(Cyo)
な Na	に Ni	ぬ Nu	ね Ne	の No	にゃ Nya	にゅ Nyu	にょ Nyo
は Ha	ひ Hi	ふ Fu(Hu)	へ He	ほ Ho	ひゃ Hya	ひゅ Hyu	ひょ Hyo
ま Ma	み Mi	む Mu	め Me	も Mo	みゃ Mya	みゅ Myu	みょ Myo
や Ya		ゆ Yu		よ Yo			
ら Ra	り Ri	る Ru	れ Re	ろ Ro	りゃ Rya	りゅ Ryu	りょ Ryo
わ Wa	ゐ Wi		ゑ We	を Wo			
				ん nn			

「ば行」は [d]、「ば行」は [b]、「ば行」は [p] を用いる。

の子音は、語頭では [d] に似て、それよりも閉鎖のゆるい破裂音である^[30]。英語の [l] に近い音を用いる話者もある。適当な音声記号はないが、音の [d] で代用することもある^[31]。一方、「あらっ？」というときのように、語中語尾に現れる場合は、舌をはじく [r] もしくは [ɾ] となる。

語およびその母体である首都圏方言（共通語）において、「わ行」の子音は、上で挙げた同言語の「う」と基本的な性質を共有し、もう少し空に近い接近音である。この為、[u] に対応する接近音[w]と、[u]に対応する接近音[uɥ]の中間、もしくは微円唇という点で僅かに[w]に近いと言え（舌母音の舌の位置）の少し前よりの部分を主な調音点とし、両唇も僅かに使って調音する二重調音の接近音といえる^[32]。このため、五十音図の「わ」は唇音に入れられている。（「日本語」の項目では、特別の必要のない場合は [w] で表現する）。外来音「ウィ」「ウエ」「ウオ」にも同じ音が「ウイ」「ウエ」「ウオ」と2モーラで発音する話者も多い。

の子音は、語頭では破裂音の [g] を用いるが、語中では鼻音の [ŋ]（「が行」鼻音、いわゆる鼻濁音）を用いることが一般的だった。現在では、この鼻音を用いる話者は減少しつつあり、代わりに語頭と同じく破裂音を用いるか、摩擦音の [ɣ] を用いる話者が増えている。

の子音は、語頭や「ん」の後では破擦音（破裂音と摩擦音を合わせた [dz] などの音）を用いるが、語中では摩擦音（[z] など）を用いる場合が多い。摩擦音を用いる話者もあるが、「手術（しゅじゅつ）」などの語では発音が難しいため摩擦音にするケースが多い。なお、「だ行」の「ぢ」「づ」を除いて「ざ行」の「じ」「ず」と同音に帰しており、発音方法は同じである。

「か行」が後続する子音は、独特の音色を呈する。いくつかの子音では、前舌面を硬口蓋に近づける口蓋化が起こる。たとえば、「か行」の子音は一般に硬口蓋化し、[k] だけ [kʲ] を用いるといった具合である。口蓋化した子音の後ろに母音「あ」「う」「お」が来るときは、表記上は「い段」の仮名「きゃ」「きゅ」「きょ」の仮名を用いて「きゃ」「きゅ」「きょ」、「みゃ」「みゅ」「みょ」のように記す。後ろに母音「え」が来るときは「え」の仮名「きえ」のように記すが、外来語などにしか使われない。

「ざ行」「た行」「は行」の「い段」音の子音も独特の音色であるが、これは単なる口蓋化でなく、調音点が硬口蓋に移動した音である。「し」の子音は [s] [tɕ] を用いる。外来音「スイ」「テイ」の子音は口蓋化した [sʲ] [tʲ] を用いる。「じ」「ぢ」の子音は、語頭および「ん」の後ろでは摩擦音 [z] を用いる。外来音「ディ」「ズイ」の子音は口蓋化した [dʲ] [dzʲ] および [zʲ] を用いる。「ひ」の子音は [h] ではなく硬口蓋音 [ç] である。

「に」の子音は多くは口蓋化した [nʲ] で発音されるが、硬口蓋鼻音 [ɲ] を用いる話者もある。同様に、「り」に硬口蓋はじき音を用いる話者や、硬口蓋破裂音 [c] を用いる話者もある。

「は行」では「ふ」の子音のみ無声両唇摩擦音 [ɸ] を用いるが、これは「は行」子音が [p] → [ɸ] → [h] と変化してきた名残りである。五十音図の「ふ」は平安時代に音韻・音声で p、平安時代に [ɸ] であった名残で、両唇音のカテゴリーに入っている。外来語には [ɸ] を用いる話者もある。これに関して、「は行」の後ろや、漢語で「ん」の後ろに八行が来たとき、八行(p)の音が現れ、連濁でも八行(b)に変わり、有音声門摩擦音[R]ではないことから、現代日本語の音韻を和語や前近代の漢語等の借用語に限れば（八行に由来しない八行は近代以降のもの）、八行の音素はhでなくpであり、摩擦音化規則で上の音素はhに変わるのだという解釈もある。現代日本語母語話者の直感には反するが、八行の連濁や「っ」「ん」の後ろでの八行の音の変化をより体系的に表しうる^{[33][34]}。

Alfabetická písmena

- Jeden grafém přibližně odpovídá jednomu fonému – výhodou je, že je možné se takový typ písma rychle naučit, nevýhodou je „neúspornost“ psaní
- V praxi téměř nikdy není rovnice 1 grafém = 1 foném:
 - Značně fonetická je např. srbochorvatština nebo finština
 - Naopak extrémně „nefonetická“ je angličtina
 - Některá alfabetická písma nezaznamenávají samohlásky, ale jen souhlásky (arabština, hebrejština)
- Nejrozšířenější typ písma, používají ho téměř všechny nynější jazyky – nejčastěji na bázi latinského písma

Fonologie češtiny

□ 37–40 fonémů:

- 10 samohlásek – a, ε, ɪ, o, u, aː, εː, iː, oː, uː
- 27 samohlásek – m, n, ŋ, p, b, t, d, c, ʃ, k, g, t͡s̄, d͡z̄, t͡ʃ̄, d͡ʒ̄, f, v, s, z, ʂ, ʒ, x, h, ɹ, r, j, l
- někdy jsou za samostatné fonémy považovány i 3 dvojhlásky - aʊ eʊ oʊ
- Za foném se nepovažuje ráz ? – i když se v české (méně v moravské) výslovnosti užívá (češ. / mor.): *z okna* [sʔokna] / [zokna]; *trojúhelník* [trojʔu:ɦɛlɲi:k] / [troju:ɦɛlɲi:k]

Fonologie češtiny

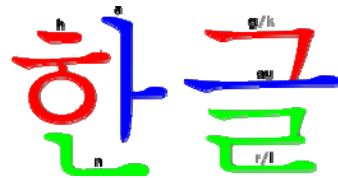
□ 38 grafémů:

- 14 pro 10 samohlásek – a/**a**, ε/**e,ě**, ɪ/**i,y**, o/**o**, ʊ/**u**, aː/**á**, εː/**é**, iː/**í,ý**, oː/**ó**, uː/**ú,ů**
- 24 pro 27 samohlásek – m/**m**, n/**n**, ŋ/**ň**, p/**p**, b/**b**, t/**t**, d/**d**, c/**t'**, ɟ/**d'**, k/**k**, g/**g**, t͡s/**c**, d͡z/**dz**, t͡ʃ/**č**, d͡ʒ/**dž**, f/**f**, v/**v**, s/**s**, z/**z**, ʃ/**š**, ʒ/**ž**, x/**ch**, h/**h**, ɹ/**ř**, r/**r**, j/**j**, l/**l**
- Žádný pro 3 dvojhlásky - aʊ/**au** eʊ/**eu** oʊ/**ou**
- Žádný pro ráz ?/**(nic)**

- Používá písmo hangul, jehož základní element je „jemnější“ než foném (způsob artikulace, místo, kde zvuk vzniká, apod.), tyto elementy jsou pak „skládány“ do písmen, která jsou následně spojována do slabičných bloků:

- Slabičné bloky: 한글

- Písmena:

- Výhoda: možnost naučit se písmo velmi rychle (podle tvůrce – krále Sedžonga v roce 1446 – chytrý za jedno dopoledne, hlupák za 10 dnů)

Znakové jazyky

- ❑ Slouží k dorozumívání sluchově postižených
- ❑ V praxi jsou založeny na gestech a vždy v sobě zahrnují i elementy přirozeného jazyka
- ❑ V praxi jsou rozdíly mezi národními znakovými jazyky menší, než mezi jazyky přirozenými
- ❑ V posledních letech je zjevná tendence uznat znakové jazyky za „oddělené“ jazyky nevázané na jazyky přirozené ⇒ zavedení určitých jazykových práv pro jejich uživatele (např. na Novém Zélandu je znakový jazyk prohlášen za úřední)

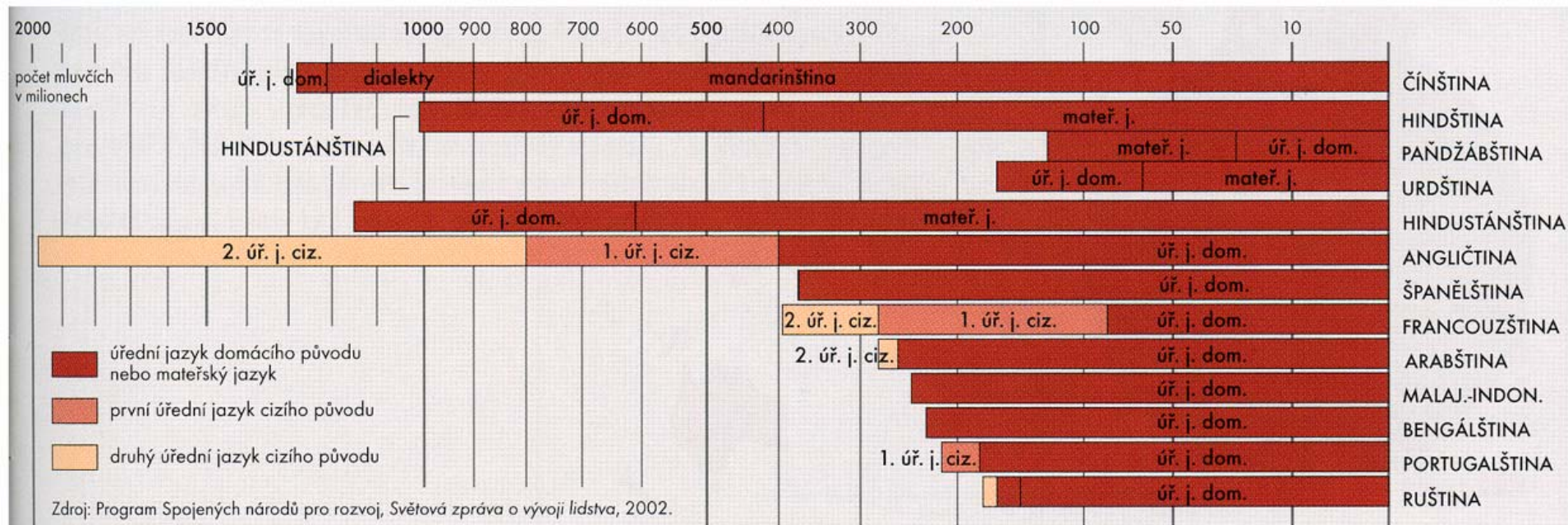
Umělé jazyky

- Umělé jazyky byly vytvořeny záměrně buď pro usnadnění komunikace, nebo pro speciální účely, případně z uměleckých důvodů
- „zlatou dobou“ umělých jazyků bylo 19. století – vzniklo tehdy např. esperanto (1887 – L. von Zamenhof), ido (1907), ad. ...
- Dnes spíše raritní (např. někteří filmoví fanoušci aktivně rozvíjejí klingonštinu)

Politický význam jazyka

- Z několika tisíc jazyků má asi jen stovka postavení celostátního **úředního jazyka** – tento statut zajišťuje výsadní postavení ve státní administrativě, vzdělání i ekonomice
- Několik stovek jazyků je úředně uznáno, případně jsou chráněny nebo podporovány
- Státní politika vzhledem k jazykům:
 - Potřeba jednoty (snaha, aby se všichni občané dokázali vzájemně dorozumět jedním jazykem)
 - Protichůdná tendence: snaha o udržení jazykové rozmanitosti (chápáno jako součást kulturního dědictví)
- Úřední jazyky mohou být endogenní (domácí), nebo exogenní (cizí – např. „dovezené“ kolonizátory)

Nejrozšířenější úřední jazyky

Převzato z: BRETON, R. (2003): Atlas jazyků světa, str. 23

„Mezinárodní“ jazyky

- Hrají roli dorozumívacího prostředku / úředního jazyka ve více zemích
- Výsadní postavení mezi mezinárodními jazyky má **angličtina**:
 - Od roku 1919 uznána za další diplomatický jazyk (vedle francouzštiny)
 - Později se prosadila ve všech sférách mezinárodních styků, její význam ještě posílila globalizace
 - Nemá nejvíce „rodilých mluvčích“, ale jednoznačně ji umí nejvíce lidí na světě

„Mezinárodní“ jazyky

- Relativně upadá význam **francouzštiny**, přestože od 18. století byla právě ona hlavním mezinárodním jazykem:
 - Byl to jazyk „evropské kultury“ a diplomacie
 - Ještě v roce 1905 byla japonsko – ruská mírová smlouva uzavřena pouze ve francozštině
- Další jsou arabština, španělština, portugalština, němčina, čínština, svahilština, malajština/indonéština, ad.

Vícejazyčnost

- V praxi není žádný stát tvořen obyvatelstvem používajícím pouze jeden jazyk, Většina států (asi $\frac{3}{4}$) má ale jen jeden úřední jazyk
- Extrémně jazykově nejednotný je ostrov Nová Guinea (cca 1100 jazyků na 6,6 mil. Obyvatel, tj. v průměru 6000 mluvčích na jazyk – přitom v Evropě jako celku je průměr 250 tis. lidí na jazyk)
- Vícejazyčné státy mohou být organizovány jako:
 - Státy plně vícejazyčné (úředních jazyků je více, celá veřejná správa je vedena ve více jazycích – Kanada, Belgie, Švýcarsko, Finsko – i když zde švédsky)
 - Regionálně vícejazyčně

Vícejazyčnost

- V praxi není žádný stát tvořen obyvatelstvem používajícím pouze jeden jazyk, Většina států (asi $\frac{3}{4}$) má ale jen jeden úřední jazyk
- Extrémně jazykově nejednotný je ostrov Nová Guinea (cca 1100 jazyků na 6,6 mil. Obyvatel, tj. v průměru 6000 mluvčích na jazyk – přitom v Evropě jako celku je průměr 250 tis. lidí na jazyk)
- Vícejazyčné státy mohou být organizovány jako:
 - Státy plně vícejazyčné (úředních jazyků je více, celá veřejná správa je vedena ve více jazycích – Kanada, Belgie, Švýcarsko, Finsko – i když zde švédsky mluví jen cca 5 % obyvatel)
 - Regionálně vícejazyčně

Budoucnost jazyků?

- Zřejmé je, že regionální jazyky, které nemají postavení úředního jazyka, jsou ve značně znevýhodněném postavení
- „vymírání“ jazyků a vznik nových je do značné míry přirozený proces, v globalizujícím se světě ale akceleruje
- V rámci Evropy: Evropská charta regionálních a menšinových jazyků – snaha o zachování

